

Не ми се иска да завършвам доклада си с този малко песимистичен пасаж. И затова ще се опитам да припомня най-съществените моменти според мен в реализацията и възприемането на преводната белетристика от западни и неславянски литератури за 1981 г.:

— засилваща се системност в представянето, равнопоставянето в културния диалог (ново доказателство в тази насока е сборникът със студии под заглавие „Преводът и българската култура“ — едно първо голямо обобщение на опита);

— разширяването на литературната география — вкл. и с привличането на възлови творби от древни източни литератури;

— успешното усвояване на трудни творби от модернистичната класика на XX в., последователното пресъздаване на български език на нови големи и почти непознати досега западни писатели на XX в. (Херман Хесе, Канети);

— изграждането на стабилни ценности, представи за национални литературни образи на света чрез представяне поредица произведения с ярък национален колорит (като при това усмехът се дължи именно на профилираното професионализиране на съответни преводачи);

— постигането (благодарение на стилово развитие на българската литература) на езикови средства, които позволяват пълноценното предаване в превод на най-нови стилови и жанрови експерименти от западните литератури;

— и, разбира се — не на последно място — идейно-естетическата зрелост на преводачи, редактори, автори на предговори.

Струва ми се, че дори и в масовото литературно съзнание, дори и по отношение делът преводна литература, която разисквам, проблемите тук все по-често се осъзнават във връзка с общото развитие на българската литература. Струва ми се, че специалистите по различни чужди литератури все по-често мислят в общокултурологичен план, а не само в посоката на тясното специализиране, на тясно схващаната „специфика на превода“. А това вече означава възможност да се обединяват усилията на специалистите и по българска, и по чужди литератури в осмислянето на процесите.

ПРЕВОДНАТА ПОЕЗИЯ ПРЕЗ 1981 Г.

БОЖИДАР КУНЧЕВ

В един от своите фрагменти Атанас Далчев казваше: „За да се види дали един превод е художествен, не е нужно да се сравнява с оригинала, тъй както, за да се оцени един портрет не е нужно да се познава моделът. Белегът за художествеността на един превод лежи в неговата самостоятелност: той ни задоволява сам по себе си, докато нехудожественият превод ни кара винаги да чувстваме липсата на оригинала.“ Трудно ще ни бъде да възразим на Далчев, защото в практиката си на читатели ние отстояваме несъзнателно тъкмо неговото схващане. Но за специалиста думите на големия поет и преводач нямат стойността на обективен, научен критерий. Та ние знаем колко са показателите, по които оценяваме един превод. Без да ги пренебрегвам, доколкото ми позволяват възможностите, в обзора си на преводната поезия от 1981 г. аз се интересувам главно от „самостойността“ на творбите. Спирам вниманието си върху тяхното звучене на български език, както посочвам и степента им на емоционална и мисловна въздействие, осъществена от преводача.

Известно е голямото значение на преводната поезия. Много са примерите за ползотворното влияние, което са изпитали българските поети, общувайки със създаденото от техните събратя в други страни. Излишно е въобще да изтъквам постоянната необходимост от превеждането на поезия, една необходимост, произтичаща от духовната жажда на българския народ. Но тук ще спомена на свой ред, че днес трябва да се превежда още по-хубаво, с още по-голям творчески замах. След като вече разполагаме с извънредно богат език, който може да изрази и най-тънките оттенъци на човешките мисли и чувства, неоправдано е да се издават лоши преводи. У нас има много читатели с естетическа култура, усвоила най-значимото в родната ни поезия и в поезията на редица други народи. Тези читатели трудно ще бъдат излъгани. Те имат развит усет и за хубавата поетическа реч, и за онова, което е действително оригинално. За тях ще бъде обидно да четат преводни стихове на поети без ярка индивидуалност, на автори, които са надминати от нашата поезия в проблемно, в идейно и естетическо отношение. Нека да не бъда упрекван в максимализъм, доколкото ми се иска всички преводи да са на завидно художествено равнище. И те да звучат толкова добре на български, че всеки от нас да запомня с името на поета и името на преводача. Ако този максимализъм стане императив за всички преводачи, редактори и издатели, рязко ще спадне броят на посредствените преводи. Ако е трудно да се преведе на български Томас Елиът, лесно е да се върне лошият превод, за да бъде възложен другиму...

Радостно е, че напоследък се превежда и много поезия. Като превеждаме, ние се обогатяваме. И същевременно имаме възможността да се съизмерваме, да осмисляме, а понякога и да преосмисляме. Така нашата поезия неминуемо ще изпита въздействието и на големите чуждестранни поети, преведени наскоро. С още по-голяма сила казаното се отнася за младите, които няма да останат безразлични след прочита на Одисеас Елитис и Васко Попа например, поднесени им с майсторство от Марин Жечев, Михаил Берберов и Симеон Владимиров.

В словото си пред Деветия пленум на Комитета за култура др. Александър Лилков отбелязва съвсем не между другото: „Нашата цел е активно участие в световния културен процес, активно общуване с най-добрите творци и творби на световното изкуство и култура, а не национална културна изолация и усамотеност.“ Броят на издадените през миналата година чуждестранни поети недвусмислено потвърждава, че думите са се превърнали в практика. И така е от години наред.

Тук ще изразя благодарност на издателство „Народна култура“, което ни даде и през 1981 г. немалко хубави книги. В същност преводната поезия, за която ще говоря, е излязла в посоченото издателство. И ако аз бях сложил в заглавието на прегледа си неговото име, нямаше да събърхам. Но ще бъде добре, ако и други издателства се ангажират активно с печатането на преводна поезия. От много не боли, както се казва, а пък за хубавата, майсторски преведена поезия у нас винаги е имало глад.

Но да започна по набелязаната тема. Ще тръгна от класиката по обясними причини. Да се превежда е трудно, но колко повече са мъките, които съпътствуват преводача на една класическа творба. По този въпрос дълго биха могли да ни говорят тези, които преведоха „Изгубеният рай“ на Милтън, „Фауст“ на Гьоте, „Хамса“ на Алишер Навои и голяма част от поетическото наследство на Хайне. И тъй като произнесох името на немския поет, нека да си припомним написаното от него за преводача. Хайнрих Хайне казва, че „преводачът трябва да бъде духовно развит човек, той трябва да види в книгата най-значителното и най-доброто, за да го възпроизведе. Буквалния смисъл, материалното значение на думите е в състояние да преведе всеки, който е прочел някоя граматика и се е снабдил с речник. Но не всеки може да преведе духа.“ Ако изискванията на Хайне са валидни и днес, ще отбележа, че Александър Шурбанов изцяло отговаря на тях. Имам пред вид качествата на изданията през миналата година негов превод на „Изгубеният рай“. Прав е Николай Б. Попов, който пише в рецензията си (Панорама, 1982, кн. 1), че „преводът не само се откроява сред издателската продукция на „Народна култура“ с монументалния си художествени достойнства, но внася и сериозен творчески принос в теорията и практиката на художествения превод“. Съгласявам се с Попов и когато пише, че „Шурбанов с професионална вещина, отговорност и смелост дава убедителни решения на извънредно сложните проблеми на историческата поетика и сравнителното стихознание, които изкуството на Милтън изправя пред всеки преводач“. Специалистите ще се произнесат кон-

кретно върху превода. Аз мога да посоча само, че „Изгубеният рай“ звучи удивително добре на български, че става дума за превод, който надали ще остарее през близките десетилетия. След прочита на книгата човек се чувства щастлив заради възможностите на родния език, изразил речта на поет от ранга на Милтън, дълбоката философска мисъл и неподражаемата емоционалност, които струят едва ли не от всеки стих. Непременно трябва да наблегна и върху встъпителната студия на Шурбанов, която е нещо като резюме на отлична дисертация, и за бележките в края на книгата. Ако перифразирам Хайне, Александър Шурбанов е успял да преведе духа на „Изгубеният рай“, духа на безсмъртния му автор.

Ако на Джон Милтън му „повървя“, попадайки в ръцете на Шурбанов, ако същото се случи и с Шекспир, преведен на български от един Валери Петров, Гьоте и сега се размина с преводача си. Като ученик в гимназията все не можеш да се убеди във величието на Гьотеви „Фауст“ и причината беше в остарелия превод, по който изучавахме трагедията. Подобна участ ги очаква и сегашните ученици, защото в превода на Кръстьо Станишев има твърде малко от духа на ваймарския олимпиец, от богатството на Гьотевите образи. Никой не може да ме убеди, че следните стихове са преведени добре:

Отделното към обща святост кой зове,
за да тупти в акорди велелепни?
Кой плисва като страсти буря дива
и залеза със смисъл строг ковче?

Случайно взех този пример, но той е част от цялостното неблагозвучие на творбата в нейния български езиков вариант. Няма да говоря как Борис Пастернак е превел на руски „Фауст“, но като го чета, изпитвам онязи магия, завладяваща ме при досег с шедьоврите на изкуството. Стремил се да бъде близко до оригинала, Станишев силно се отдалечава от него. И това се дължи на недостигналото му поетическо и преводаческо въображение. Неслучайно Иржи Леви казва в известната си книга (Искусство перевода. М., 1974), че „преводачът-художник на пътя между оригинала и превода си „прониква“ от текста на оригинала през осмислената чрез въображението действителност към текста на превода“. Тъкмо това не се е удало на Станишев. Или, ако си послужи отново с думите на Иржи Леви, преводачът спрял до „съкратения психологически процес“ от текста на оригинала към текста на превода“ (с. 63).

Кръстьо Станишев е допуснал синтактически отклонения от оригинала и честа употреба на подчинени изречения и на анжамбмани, затрудняващи прочита. На много места Станишев прибегва до употребата на изрази и словосъчетания, които не звучат поетично. Съгласете се, че не върви да се каже на български „С храна и питие неземни влачен“ или пък „Ако ли нявга легна сред успокоение, веднага нека свърша“. Примерите могат да се умножат. Аз се запознах с обстойното разглеждане на Станишевия превод, направено от Жана Николова-Гълъбова. Бях поразен от всевъзможните пропуски, допуснати от преводача. Признавам си, че много от тях не успях да забележа предварително, защото не съм германист. Но фактът, че от превода на Станишев не почувствувах безкрайната мощ на Гьотевия талант, ме кара да се присъединя към отрицателната оценка на Гълъбова. Оставам с надеждата, че Станишев ще преработи основно своя труд. И може би в недалечно време ще се появи задоволителен във всички отношения превод на Гьотеви „Фауст“.

Хубави думи заслужава представянето на Хайнрих Хайне на български. Творбите на поета са преведени от автори, между които са и Пенчо Славейков, Николай Лилиев, Гео Милев, Емануил Попдимитров. До техните преводи достойно стоят преводите на Димитър Стоевски, Стоян Бакърджиев, Марко Ганчев, Александър Миланов, Атанас Павлов, Стефан Бесарабовски, Георги Мишков, Ана Ценова и Димитър Дублев. Виртуозното слово на Хайне, неговото блестящо остроумие, завладяващият лиризъм на Хайневата интимна лирика, свистенето от саблените удари на воюващата му сатира — всичко това се усеща при прочита на превода. Здравко Петров и Стоян Бакърджиев напълно са се справили с подбора, но са пропуснали да включат знаменитата поема на Хайне „Германия. Зимна приказка“.

През 1981 г. излезе и „Хамса“ от Алишер Навои. Преводът е на Николай Антонов. Подбрал отделни откъси, постигнал нужната въздейственост на български, той ни приближава до

сета на гениалния поет. Петте поеми в книгата са написани в двустипния, наричани „бейтове“. Съветският учен С. Иванов пояснява, че бейтът е почти винаги „завършен, в известна степен затворен в себе си образ“ (Мастерство перевода. М., 1974, с. 152). Иванов споменава, че „възпроизвеждането на бейта е възпроизвеждане на образа“. Той изтъква, че „Афористичността е своеобразният модел на бейта. Това свойство двустипията може да го загуби само в случаите, когато е необходимо да се ускори в епическото произведение развитието на сюжета“ (с. 153). Вижда се, че изискванията на бейта, овладян до съвършенство от Алишер Навои, ще измъчат доста преводачите. Допълнителна трудност е играта с римите, на която източният поет е бил майстор. Николай Антонов не е обърнал гръб на посочените особености. Опитвайки се да разкрие чувствата и мислите в поемите и специфичното за изказа на Алишер Навои, той упорито се е стремил да предаде и афористичността на бейтовете, и тяхната образност. Сполуките му не са малко, а те се отнасят и до успешната употреба на омонимични и съставни рими, използвани често от Навои. Но в книгата откриваме и слабости, предизвикани от занижената на места стилистична възискателност на преводача. На български не може да се каже „най-чаровен чар“, освен ако преводачът не прави компромис заради запазването на следвания ритъм. Грубо ми звучи и съкратеното „стократ“, което е римувано със „свят“. В същия смисъл ще се позова и на употребата на „сът добром“, което се римува с „тъжен дом“.

А сега накратко за трите антологии, появили се през 1981 г. Първо ще посоча антологията на турската поезия, съставена от Хасан Карахюсеинов и Парашкев Парушев. Подбраните имена дават широка представа за идейно-естетическите търсения на турските поети от нашето столетие. Въпреки че стиховете са преведени от автори с различни възможности, антологията ни удовлетворява като цяло. Но в нейната обща тоналност се усеща някакво едногласие. Без да ме дразни особено, то опровергава донякъде биографичните бележки в книгата, представящи художници с различни идейно-тематични и стилови предпочитания. Антологията би спечелила доста, ако имаше обширен увод, от който щяхме да научим за спецификата и развойните тенденции на турската поезия.

Внимание заслужава и антологията на световната антифашистка поезия, озаглавена „Ранено слънце“. Нейните съставители Коста Попалексов и Михаил Берберов са избрали произведения на поети от различни страни, но и с различни дарования. Далчев казваше, че „Антологията е една форма на критика“. Ако приложим констатацията му, ще стигнем до извода, че някъде художественият критерий изневерява на съставителите. Но и така книгата е приемлива. Като „първа по рода си, както пише Георги Караславов в краткия си предговор, тя сигурно ще бъде последвана от подобни антологии в много страни и на езиките на много народи“. Що се отнася до превода, извършен от преводачи с неравностойни способности, в общи линии и той удовлетворява.

Ако е трудно да се отговори на въпроса „Що е класика?“, трудно е да се намери и лаконична дефиниция на понятието „шедьовър“. Невена Стефанова е права, обяснявайки в предговора си към „100 шедьоври на европейската любовна лирика — XX в.“, че „изборът на автори и стихове винаги е малко условен“. Но като съставител на книгата тя не ме убеждава, дори и стиховете са подбрала, е „шедьовър“. И нещо друго. Дори и да приема подхода на Стефанова, дала „превес на любовната лирика от втората половина на нашия век“, пак ми остават възраженията, че са пропуснати значими имена. Споменавам всичко това и като упрек, и като въпрос, доколко е допустим субективизмът при съставянето на подобни антологии. Не може ли да се потърси и друга гледна точка?

Колкото до превода на стиховете, той е дело на автори с различен потенциал — от Елисавета Багряна, Валери Петров, Пенчо Симов, Леда Милева и колцина други опитни преводачи до Надя Кехлибарева и Теодора Ганчева. Оттук и постигнатата художественост е различна. Според мен стихотворението на Лучиан Блага, озаглавено „Косите ти“ (в превод на Огнян на Стамболиев), и стихотворението на Гунар Рейс-Андерсън „Благовещение“ (преведено от Теодора Ганчева) на български не въздействуват като шедьоври. Може би и двете творби нямат необходимите качества и в оригинал или пък са преведени слабо. Но истината е навярно и в едното, и в другото. Бих добавил, че в антологията има още стихотворения, даващи основания за подобни нежелателни предположения. . .

През изтеклата година се появиха в български превод и книги на някои съвременни светски поети. Ще призная, че сполучливо преведени, Александър Межиров и Валентин Сидеров и на български се възприемат като творци с оригинално дарование. В определена степен същото важи и за Новела Матвеева и Ригор Барадулин, макар че техните преводачи са допуснали слабости, накривяващи цялостното възприемане.

Сбирката на Межиров, наречена „Да не заспива съвестта“, е преведена от Надя Попова. Подбраните творби защитават мнението на преводачката, която пише в предговора, че „Свързващ в своята поезия миналото с действителността, философската дълбочина с дарбата на импровизатор, Александър Межиров е един от най-значителните творци в съвременната светска поезия“. Ако не бъде сметнато за прекалена взыскателност, след като посочих превода ѝ за сполучлив, ще добавя, че не съм съгласен с Попова, превела съответния стих от „Предвоенна балада“ по следния начин: „Всички изпити с „отличен“ са завършили. Ура!“ Изпитите са ги взели, така се казва на български, нали?

В предговора си към томчето на Валентин Сидеров Любомир Левчев пише: „Струва ми се, че преди всичко това е самата негова творческа природа, която го задържа в лирическата прегръдка на полутона, в полусянката на философската самовглъбеност там, където крилото на мисълта докосва горещите устни на чувството.“ След като прочетем това, което е подбрал и превел Димитър Василев, непременно ще се съгласим с Левчев. Василев е предал на хубав български и нюансите на поетическата мисъл на Сидеров, на мелодиката на стиха му.

Вярно е, че „Стиховете на Новела Матвеева са мъдри и същевременно ясни...“ (Евгений Винокуров). Ще го разберем и след като се запознаем с превода на Иван Николов, подбрал стиховете на поетесата в книгата „Река“. Но непречижен понякога, какъвто го знаем и от преди, и сега Николов се е поддал на стилистичната немарливост. Не че тя преобладава в превода му, но защото става дума за преводач с опит, ще наблегна изрично на някои несполуки. В стихотворението „Степ“ ще прочетем: „тя сънува, легнала по гръд“. В случая се говори за степа, но и за друго да беше, на български не звучи естествено „легнала по гръд“. В „Листопад“ Николов си е послужил със сравнението „сбръчкан лист, подобно раковина“. Не съм сверявал как е в оригинала, но „сбръчкан“ противостои и логически, и като благозвучие на „раковина“. Пък и раковината съвсем не е сбръчкана, тя заслужава по-красиви определения и трябва да бъде сравнявана с по-красиви неща. Не намирам за поетични и стиховете като „От козелската струна космата“ и „песента на козелската жила“. И в двата случая преводачът е стигнал до тези недомислиа заради римуването. Очевидно по същата причина Иван Николов е допуснал и стиха „и громоляха шпори — съвсем като хазна“. Кой говори на български, че хазната громоли?... И може ли да се каже „нагазил в руините лично“, за да се римува с „да седне сред тях хармонично“. Много ме подразни и този „каменен поглед на взора“ („Питер Брьогел Стария“).

Един от най-често срещаните недостатъци, които откриваме в превода на чужда поезия, са неблагозвучните думи, непоетичните образи и сравнения, идващи на белия свят заради желанието да се запази и ритмът, и римуването. Те трябва да се съхранят, но никой не е упълномощил преводача да накривява фактическата поетичност на творбата, сътворена от нейния създател. Подобни аномалии забелязвам и в стихосбирката „Трофейна тръба“ на изтъкнатия белоруски поет Ригор Барадулин. Неговите стихове са преведени от Найдено Вълчев, Иван Давидков, Стефан Поптомов и Петър Алипиев. Характерното у Барадулин се представя от „традиционна и синкопирна ритмика, звънки звукописи, целинно свежи думи и рядко оригинални рими“ (Н. Вълчев). Вярно е, че преводачите предават на български същностното за поета. Но как да си обясним появата на стих като „Той такава дреха не нарами“? Дрехата се намята, а пушката се нарамва. Мисля, че трябваше да бъде преведено по-добре началото на стихотворението „На баща ми“:

Не ми подаде и сега
ръка,
стоиш си във портрета
и ням за моята тъга,
не ми отвърщаш на привета.

В двустишето „Когато от поета крадат/революцията и езика“ е допуснато двусмислие. И човек се пита кой от кого краде. Ще възрази на преводача за римуването в „Тя с твоят честитка за Първи май ще си живее цяло лято май“. Не може да се каже на български „до някоя жита“. Не може да се превежда и така: „Като с еленови резове/напразно/дера глас“! И като подчертавам междувременно, че някои от използваните римни двойки в „Трофейна тръба“ са твърде банални, а следователно и непоетични, завършвам с още един пример:

Ведрото като тежка риба се мята.

Партизанчето го оставя на дъската

и със лакът засенчва очите си:

то е пълно

с парченца лед

и слънце

до самото дънце.

Поело си дъх,

момчето ги духва встрани...

Едно ведрѐ, извадено от кладенеца и мятано се като тежка риба, има не дънце, а дъно. Ние засенчваме очите си не с лакът, а с длан, с ръка. Духват се глухарчета, перушинки, даже и „парченца лед“. . . Но аз се съмнявам дали след въпросното духване парченцата лед ще се „ударят в дъгите/о дървото“, както се вижда от следващия стих. Ако преводачът употребява неуместното „дънце“ вместо „дъно“, сторил го е заради римуването със „слънце“. А другото, за което споменах, се дължи на недостатъчно въображение или кой знае на какво. . .

Осен стихосбирката на Новела Матвеева през 1981 г. в библиотека „Поетичен глобус“ излязоха и стихове от Томас Елиът, Анри Мишѐ, Васко Попа, Томас Транстрѐмер, Андраш Фодор, Артуро Коркуера и То Хиу. Вече неведнъж е ставало дума за „Поетичен глобус“, за възможностите ни чрез тази библиотека да се запознаем с някои големи имена на поезията през нашия век. Излезлите досега книги (с малки изключения) защищават нейния авторитет. Надявам се, че и напред библиотеката ще задържи установеното художествено равнище. Но сега за отпечатването в „Поетичен глобус“ през разглежданата година.

Ще ми се да почна с открояващите се успехи на библиотеката, каквито са преводите на Симеон Владимиров и Николай Кънчев. Първият ни поднесе на български един превъзходен Васко Попа, а вторият „накара“ големия френски поет Анри Мишѐ да „заговори“ на български. Няма спор, че на Владимиров не му е било лесно да преведе такъв сложен и модерен поет, какъвто е югославиянинът Васко Попа. Нека специалистите да дирят възможните слабости на превода. Но и да ги намерят, пяма да хвърлят сянка върху моето впечатление. Няколко пъти четох преведените стихове и все ми се струваше, като че ли те са били написани направо на български. Васко Попа е труден поет, защото прибягва до много похвати, за да постигне търсения подтекст и да внуши своите възгледи за човека и времето, през което живеем. За да го усетим и цялата му поетическа енергия, ние трябва да разтълкуваме и своеобразните словосъчетания, и игрословиците, и идиомите, но преди нас това го е направил преводачът. И го е направил, както трябва. Васко Попа трябваше да излезе по-рано на български, но все пак е по-добре късно, отколкото никога.

Заедно с „Игри“ на Васко Попа „Безкраен глас“ на Анри Мишѐ е другата провокация, смутила навярно консервативно устроените почитатели на поезията. Но ако става реч за смут, той е свързан с факта, че у Мишѐ изказните средства са по-особени. В широкия диапазон на неговите търсения са „записът на съновидения, есето, афоризмите, пътните бележки, смехът, прекъсван от ридания“, както писа един критик. Там са и „безстрастният отчет, анекдотът, изповедта“. И всичко това, за да се достигне експресивност, след която се чувстваме преобразени. А ни преобразява и предупреждаващата тревога на Мишѐ, и неговият изстрадан хуманизъм.

Николай Кънчев е познаваач на френската поезия. Надарен поет, с развит усет за безграничните възможности на поетическото слово, той е успял да транспонира на български сложната поезия на Мишѐ. За Анри Мишѐ е характерен свободният стих. Иржи Леви пише в книгата а

си, че „Свободният стих не е безличен езиков ред, който може да бъде преведен в проза, раздe-
лена на редове“, както често се случва в практиката. . .“ И по-нататък: „При превода на произ-
ведения, написани в свободен стих, трябва да разберем творческия принцип на авторската поe-
тика и да го пренесем в друга система на стихосложението“ (с. 348). Николай Кънчев е спазил
тези изисквания. И затова стиховете на Мишђ пазят и на български своеобразния си ритъм,
„преведен“ по възможно най-добрия начин. Би могло да се говори доста и за образността у
Мишђ, пресътворена на български със същия творчески замах.

Сред сполучливите преводи на „Поетичен глобус“ са и „Есенен архипелаг“ на Транстрѐ-
мер (превод на Вера Ганчева), „Другата безкрайност“ на Андраш Фодор (преведен от Нинђ
Николов, Александър Миланов и Марин Георгиев), „Запомнете моите думи“ на То Хиу (превe-
ден от Васил Сотиров, Григор Ленков, Петър Алипиев и Блага Димитрова) и „Зелени приливи“
на Артуро Коркуера (преведен от Нели Константинова). Няма да се спирам специално на тези
заглавия, доколкото не откривам никакви сериозни недостатъци в превода. И четирите книги са
преведени на образен поетичен език. И четирите са пример за съвместно отношение към изиска-
нията на преводаческото изкуство. Но колко по-различно е положението с превода на Влади-
мир Свинтила, опитал се злополучно да ни поднесе известните „Четири квартета“ на Томас
Елиът. . .

Четях превода на Свинтила и се чудех на езиковото му невежество, обезобразило стихо-
вете на големия поет. Тромавият ритъм, лошите рими, непоетичните думи, логическите нело-
мислия в някои изрази ме караха да се питам как е възможно толкова нехайно отношение към
поезията на изключителен творец, какъвто е Томас Елиът. От критическата литература за него
съм научил много за непрекъснатите му старания да се добере до лирически изказ, който е по-
вече от самата поезия. През 1933 г. Томас Елиът изповядва желанието си да твори „поезия,
която би била поетична по своята същност, без всякаква външна поетичност, поезия, разголена
до костите, дотолкова прозрачна, че при четенето ѝ да обръщат внимание не на самите стихове,
а само на това, което те указват“. . . Елиът иска от своята поезия да стане „повече от самата
поезия, както Бетховен в своите късни произведения се е стремил да отиде по-далече от музика-
та.“ Изследователите на творчеството му твърдят, че той е постигнал целта си. И ако не беше
така, щеше ли да има този поет мястото си на първенец в англоезичната поезия на XX в. Но
за съжаление преведените от Владимир Свинтила „Четири квартета“ мъчно убеждават, че са
написани от първокласен художник. Критиката споменава, че „На „Квартетите“ е чужда хладна-
та умозрителност, те са най-вече лирическа изповед“ (Г. Э. Йоникс. Английская поэзия
20 века. М., 1980, с. 121). Но от превода на Свинтила ще почувствуваме точно обратното. Не-
ка да разтворим книгата на 16 страница и да прочетем следното петостиише:

Цедящата се кръв е нам напитки,
а ястия — меса, от кръв облети.
Но мислиме, в съжденията плитки,
че сме от плът, почти че сме предмети —
наричаме разпети петък „свети“.

Който има усет за поетичното, веднага ще отхвърли подобно словотворчество. Какви са
тези елементарни рими, какъв е този звукопис и словопис, това нарушаване на книжовните нор-
ми! . . Свинтила често прибегва до „можеме“, „вървиме“, „стремиме“. В преведените стихове
ще срещнем и „в празността на празнотата“, и „импозантната фасада“, и „твоите усилия на цял
живот“, и „тоз ноември“. Човек, надвесил се над превода му, неволно става ироничен. Нека ми
бъде простено, но как да не се възраждам на оригиналните рими, на всичко, което е натъквил
Свинтила и в тези стихове:

Прахът по лактите ми, този,
е прах от изгорели рози.
Над нас надвисналият прах
е знак за историчен крах.
Поемаш във една въздишка
стена, греда и бивша мишка.

Непростимо слаб е този превод. Оправданията, че Томас Елиът е труден поет, са излишни. Ние помним онова, което беше сторил Цветан Стоянов, превеждайки за първи път автора на „Четири квартета“. През годините след първоначалната ѝ поява на български аз съм се връщал често към „Любовната песен Дж. Алфред Пруфрок“, наслаждавайки се на преводаческото умение на Стоянов:

Жълтата мъгла, която трие гръб в прозорците,
жълтите къла от дим, които трият муцуни в прозорците,
ближат ъглите на вечерта,
бродят между локвите във водостоците...
Нека падне на гърба си саждата, която пада от комина,
полетява до терасата, надолу се извива
и като разбира, че е мека октомврийска вечер,
завъртява се край къщата и там заспива.

Но, свършеното — свършено, ако трябва да се върна пак на Свинтила. У нас има немалко добри преводачи от английски, които сигурно ще преведат Томас Елиът, както трябва...

Извън библиотеката „Поетичен глобус“ през годината бяха издадени и стихове от Одисеас Елитис, Силвия Плат, Пол Елюар, както и томче с лириката на грузинския поет Николоз Бараташвили. Преводът на Елитис, осъществен от Марин Жечев и Михаил Берберов, е друга значима сполука на преводаческото изкуство. И гръцкият поет заедно с Анри Мишô, Васко Попа и Томас Елиът предлага безброй трудности на своите преводачи. В областта на смисловото, както и в синтактично и ритмично отношение поезията на Одисеас Елитис поставя немалко въпроси, на които Жечев и Берберов са отговорили не само точно, но и много изчерпателно. И в крайна сметка се е получило търсеното — стиховете съхраняват и на български специфичната си интонация, характерната си метафоричност, дълбоката си мисловна въздейственост.

Силвия Плат беше представена в един том с романа си „Стъкленият похлупак“ и с подборка стихове, преведени предимно от Владимир Трендафилов. Откровено казано, на мен повече ми харесва романа в хубавия превод на Людмила Колечкова. Драматизмът, емоционалната напрегнатост, миньорната тоналност на повествованието в „Стъкленият похлупак“, една бележителна творба с много изповедни интонации, са присъщи и на лириката, поместена в книгата. Но боя се, че Трендафилов не е успял да намери адекватния ритмичен и образен вариант на стиховете. Най-малкото, преводачът е допуснал отделни места да звучат донякъде прозаично. В преведените стихове ще открием и примери на буквализъм, както и на словотворчество, невинаги сполучливо. Мисля, че не звучат добре на български „розите привършиха“, „във левоушния ти рог на изобиλιето“, „Насекомите са оскъдни, кльощави“. Надали някой от нас ще се изрази: „Салфетката, противник мой, /обели“.

И накрая за двата сборника със стихове на Николоз Бараташвили и Пол Елюар, озаглавени съответно „Мерани“ и „Да кажеш всичко“. Лириката на Бараташвили е в хубавия, небудещ възражения превод на Стоян Бакърджиев, а стиховете на Елюар, подбрани от Пенчо Симов, са преведени на български от Андрей Манолов, Васил Сотиров, Иван Бориславов, Пенчо Симов и Рада Московка. Преводаческият екип, запознаващ ни за първи път по-цялостно с поезията на Елюар, също се е справил със задачата си. Убеждава ме постигнатият повече или по-малко стремеж на преводачите да следват самобитното в поетиката на френския автор, за което са намерили сполучливи аналогични решения. Томчето с поезията на Елюар ни позволява да проследим неговия славен път през неизброимите тайни на словесното изкуство.

Вместо завършек с изброяването на изводи и поуки, към които ни подтиква издадената преводна поезия, ще припомним една важна истина. Ние живеем във време, когато критериите за качество непрекъснато се повишават. Ето защо трябва да бъдем по-взискателни, за да не допускаме художествено непълноценни преводи. Няма спор, че преводът е изкуство, но както навсякъде, така и тук се срещат занаятчий. Моята надежда е, че занапред ще бъдат издигнати всички прегради срещу техните попълзновения...